

باسمه تعالی

مسئولیت و منزلت معلم تاریخ

کالینگ وود، مورخ پرآوازه انگلیسی در مقدمه کتاب معروف خود به نام "Idea of history"، آن‌جا که خصایص تاریخ به عنوان یک علم را برمی‌شمارد، می‌نویسد: تاریخ جنبه انسانی دارد، زیرا ساخته انسان است و انسان در تفسیر آن نقش دارد، لذا تحول و بازآفرینی در آن امری دائمی است و مداوم صورت می‌گیرد.

براین اساس، می‌توان گفت: درس و کلاس تاریخ و تلاش معلم تاریخ نیز مرحله‌ای از این فرایند به‌شمار می‌آید.

و باز بر همین اساس می‌توان گفت: فعالیت معلم تاریخ در کلاس، دریاگویی تاریخ با واسطه شدن میان کتاب و دانش‌آموزان اصلاً و اساساً از نوع تاریخ‌نویسی است و ارایه صورتی نو اعم از تفسیر یا تشریح تاریخ می‌تواند به حساب آید.

بی‌شک، نقش و جایگاه انسان را در همه شعبه‌های علوم و فعالیت‌های بشری و بخصوص علوم انسانی می‌توان دید. بعضی از شعبه‌های علوم انسانی اساساً زاده ذهن و زبان انسان هستند و نقش انسان در پدید آمدن آن‌ها جای انکار ندارد. تاریخ نیز چنین است. تاریخ به وسیله انسان ساخته می‌شود، رخدادها به وسیله انسان (تاریخ‌نویس) ثبت و ضبط می‌شوند و به وسیله انسان مورد مراجعه و مطالعه قرار می‌گیرند (مطالعه تاریخ). سرانجام این‌که هر انسانی از آن، معنی و مفهوم مورد نظر خویش را آن‌چنان‌که می‌خواهد، می‌داند و یا می‌فهمد، اختیار می‌کند. این مورد اخیر صرفاً نوعی تلقی به‌شمار نمی‌آید، بلکه به عنوان ادراک تاریخی به نحوی بازآفرینی --- تاریخی و بازسازی فضای رویداد و بازپیدایی صورت خبری رخداد به‌شمار می‌آید.

هیچ علمی حتی در حوزه علوم انسانی از این نظر به تاریخ شباهت ندارد و تاریخ از این حیث منحصر به فرد و خاص خویش است. چگونگی این فرایند و اثبات این وجه درمباحثی مانند بحث ادراکات و هرمنوتیک مورد بحث و بررسی بسیار واقع شده است و نیازی به بازگویی ندارد، بلکه اساساً آنچه که مدنظر می‌باشد، تذکر مقام معلم تاریخ در کلاس درس خویش نه در لباس مدرس، بلکه به عنوان مورخ است. این بدان معناست که معلم در کلاس تاریخ با هم‌میزان از دانش و درهر مبحثی و هر نحوه‌ای از تدریس، درحقیقت به نوعی تاریخ‌نگاری می‌کند، زیرا دیدگاه او، تلقی او، وجه نظر او، تصویر و تئوری که او ارائه می‌دهد، انتخابی که از انبوه وقایع انجام می‌دهد، تأکیدی که درهر مبحث نشان می‌دهد و همه جزئی از فرایند طولانی و پیچیده تاریخ‌نگاری محسوب می‌شود. اهل تجربه همواره گفته‌اند، کتاب درسی تاریخ، فراهم آمده به نحوی خاص از تعداد زیادی کتاب تاریخی است و آن کتاب‌ها نیز خود از قبل حاصل گزینش و سنجش بی‌شماری از رخدادها و گزارش‌هاست. معلم تاریخ نیز روایتی خاص خود را از کتاب دارد و دانش‌آموز کلاس او نیز برداشت ویژه خویش را خواهد داشت. به عبارتی، در زمینه یک کتاب تاریخ در کلاس‌های مختلف به شیوه‌های گوناگون بحث می‌شود و در یک کلاس، از یک روایت معلم، برداشت‌های متعددی می‌شود.

براساس آنچه که به نحو فشرده و بارعایت ایجاز آمد، لازم است درنگرش به معلم تاریخ، سیمای انسانی فرمیخته، هدفدار، مسؤول، تأثیرگذار و خلاق را شاهد بود و تمهیدات و مقدمات زیر را برای وی ملحوظ داشت.

۱. معلم تاریخ به عنوان یک انسان باید سهم و نقش خاص خویش را در شکل گیری درس و بحث داشته باشد. فراهم ساختن امکان خلاقیت و بروز استعداد و نشان دادن علاقه در برخورد با مباحث، موجب نشاط و شوق وافر در تدریس و تلاش مضاعف در تفهیم خواهد شد. در نظر گرفتن ارزشیابی های خاص معلم و سهیم ساختن او در فراهم آوردن مواد درسی، درنیل به این مقصد کمک بسیاری خواهد کرد.

۲. معلم تاریخ براساس فطرت خویش مانند هرانسان خداجو، خداترس، حقیقت طلب و کوشا، در طریق توسعه معارف دینی و استواری ایمان دانش آموزان خویش سهیم است. سهم عمده ای از مباحث تاریخی، اخبار انبیبای الهی و شرح رسالت آنان و سرنوشت اقوامی است که با آنان مرتبط شده اند. نتایج دینی و اخلاقی حاصل از چنین مباحثی در توسعه و تعمیق اندیشه و ایمان دینی نقش مهمی دارد. به منظور پند و عبرت گرفتن از تاریخ به عنوان اساس بینش فلسفی تاریخ، معلم تاریخ لازم است که سیر پیروزمندانه حق پرستان و حقیقت طلبان در تاریخ را مدنظر قرار دهد.

۳. معلم تاریخ بازگوکننده سرگذشت ملتی است که گذشته ای طولانی، پرفرازونشیب و پرافتخار دارد. تاریخ، سند هویت یک ملت و سنگر استوار دفاع از ارزش های است که یک ملت برای بقای خویش و کسب تعالی و طی مدارج عالی انسانی و اخلاقی و دستیابی به سعادت اخروی و دنیوی مدنظر داشته است. در درس تاریخ، لازم است استحکام وحدت ملی، پاسداری از انقلاب اسلامی و تقویت مبانی وفاق عمومی و پروراندن عشق به میهن و مهرورزی در هم منع مورد توجه باشد. پاسداری از میراث فرهنگی و تاریخی کشور، تقویت حس علاقه مندی به میهن و آماده شدن برای خدمت و فداکاری برای آن را می توان از درس تاریخ انتظار داشت.

۴. معلم تاریخ در توسعه بینش علمی و عقلی و تعمیق منش خردمندانه براساس تجارب تاریخ پاسداری از انقلاب اسلامی و به کارگیری عبرت های آن می تواند خدمتی شایان نماید. تاریخ دربردارنده شرح مجاهدات انسان های پرتلاش، فکور، فهیم و بلندهمت است. شرح رخدادهای بزرگ و سرنوشت ساز است، در همان حال، ستایشگر عظمت و حقیقت و هم چنین بیزار از ستمگری ها، کوتاه اندیشی ها و نابخردی های است که از بعضی از انسان ها در طول تاریخ دیده شده است. از این منظر، معلم تاریخ می تواند در تعالی اخلاق عمومی و گسترش بینش مردم به قلمرو وسیع تر و سطحی بالاتر، کمک شایانی کند و نه تنها به تقاضای انسان ها، بلکه به صلح در سطح جهان یاری رساند.

۵. معلم تاریخ با ذخیره ای غنی و گسترده از معلومات و موارد بشری سروکار دارد. تاریخ او را با عرصه ای وسیع از دانش ها و قلمروی جالب و پرجاذبه از تجارب تابناک نوع انسان آشنا می سازد. به این لحاظ، تدریس توأم با موفقیت در درس تاریخ با مطالعه مداوم، کسب خستگی ناپذیر دانش و تعمیق هرچه بیش تر و بهتر آموخته ها ملازمت دارد. درکنار تلاش هایی که برای دانش افزایی معلمان تاریخ صورت می گیرد، خود آنان باید تلاشی شایسته در این عرصه داشته باشند.

۱. معلم تاریخ در مقام تدریس، یک هنرمند و در همان حال یک محقق است و هدفی، رسالتی و مسؤلیتی دارد. این همه نشان می دهد که تدریس ساده، بیانگر مقام و منزلت او نیست. او به هنگام تدریس در مقام قضاوت در مورد میراث بشری و اعمال مردم گذشته است. انجام چنین وظایفی او را به سعی و کوشش فراوان و انتظار اندیشه در سطحی بالا و گفتاری در قالب زیباتر و عملی به نحوی دقیق تر فرا می خواند. تاریخ، علمی شریف است و همه صاحب نظران از گذشته و حال در شرافت آن سخن ها گفته اند اگر همگان از هر سمت و سویی به آن توجه دارند، به دلیل اهمیت، حساسیت و قواید بسیار آن است. لذا معلم تاریخ باید عارف به منزلت خویش، عالم به منزلت علم و درس خویش و آگاه از وظیفه و کاری باشد که برعهده گرفته است.

در مجموع می توان از فضیلت تاریخ و مسؤلیت معلم تاریخ سخنان بسیار گفت که در این صورت، سخن به درازا می کشد، لذا رشته کلام را به این نکته و تذکر ختم می کنم که، هم معلم تاریخ باید خود را باور کند و مفتخر و مایل به کار خویش و حاصل آن باشد و هم مسؤلان محترم به کار مهم و سرنوشت ساز آن باور داشته باشند و به تدریس تاریخ مانند همیشه عنایت و التفات داشته باشند.

نگارنده امیدوار است، اکنون که به فضل پروردگار توانا راه اندازی رشد آموزش تاریخ صورت تحقق به خود پذیرفته است، آن را کمی کوچک درجهت خدمت به دبیران تاریخ و برآورده ساختن خواست بحق و بجای آنان بدانیم و امیدواریم زمینه ای برای ارتقای دانش آنان و تعالی و ترقی در انجام وظیفه دینی، انسانی، میهنی و شغلی ایشان در عرصه تاریخ باشد.